

Studia i Materiały. Miscellanea Oeconomicae
Rok 21, Nr 3/2017, tom II
Wydział Prawa, Administracji i Zarządzania
Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach

Myśl ekonomiczna, spółdzielczość, bankowość, samorządność

Beata Bieńkowska¹, Ludwik Hejny²

„SPÓŁDZIELNIE SOCJALNE” – „EKONOMIA SPOŁECZNA” – „POLITYKA SPOŁECZNA” – „SPOŁECZNA GOSPODARKA RYNKOWA”: WYBRANE ASPEKTY WZAJEMNYCH RELACJI

Streszczenie: Przedmiotem artykułu jest analiza wzajemnych współzależności między spółdzielnią socjalną, ekonomią społeczną a polityką społeczną z perspektywy koncepcji społecznej gospodarki rynkowej i jej podstawy – ordoliberalizmu. Rozpatrywane są uwarunkowania, a także możliwość implementacji społecznej gospodarki rynkowej w kontekście konstytucyjnego zapisu, jako podstawy sposobu gospodarowania w Polsce. Podnoszone są kwestie „ładu gospodarczego” dla sprawnego funkcjonowania gospodarki rynkowej i Państwa. Na tym tle pojęto próbę odniesienia spółdzielczości – w jej specyficznej formie „Spółdzielni socjalnych” - do koncepcji społecznej gospodarki rynkowej.

Słowa kluczowe: spółdzielnia socjalna, ekonomia społeczna i jej podmioty, polityka socjalna, społeczna gospodarka rynkowa, wolność i odpowiedzialność, konkurencja zasady gospodarki, ład gospodarczy, polityka społeczno-gospodarcza

Wstęp

Nabrzmiwiają problemy społeczne współczesnego Świata. Do nich niewątpliwie zaliczyć należy m.in.: – kryzys rodziny i dzieciności; – bezrobocie i dezaktywizację; – ubóstwo i wykluczenie społeczne; – deficyt kapitału społecznego, kreatywnego i kulturowego; – nieadekwatną do potrzeb edukację; – niepełnosprawność i dyskryminację;

¹ Dr inż. Beata Bieńkowska, Akademia Techniczno-Humanistyczna w Bielsku-Białej; Oddział Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Bielsku-Białej.

² Dr Ludwik Hejny, Akademia Techniczno-Humanistyczna w Bielsku-Białej; Oddział Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Bielsku-Białej.

– migracje i wielokulturowość itp. Z większą lub mniejszą intensywnością i skalą jawią się one także w Unii Europejskiej (UE) i w Polsce. Stąd i pojawiająca się nowa przestrzeń gospodarczo-społeczna określana mianem tzw. „Ekonomii Społecznej” (ES) wraz z właściwymi dla niej Podmiotami ES (PES), do których zalicza się m.in. „Spółdzielnie socjalne” (Sp.s.).

W kontekście wskazanych problemów stawiane są – zwłaszcza wobec instytucji publicznych Państwa, UE ale i Świata – coraz bardziej palące do rozwiązania wyzwania socjalne i społeczne. Mnożą one jeszcze więcej pytań wobec „polityki społecznej” m.in.: – o ich przyczyny; – stawiane wobec nich cele; – konieczne i możliwe do przyjęcia, a także zastosowania rozwiązania – ich kierunki, formy, narzędzia i metody.

Problemy i z nimi związane wyzwania zmuszają nie tylko do innego, ale i szerszego spojrzenia na ocenę realnego stanu, konstytucyjnie zdefiniowanego ustroju gospodarczego – jego pierwotną istotę, charakter i ramy, a także wynikające z nich pochodne funkcje. Dot. to zwłaszcza sfery polityki społeczno-gospodarczej, a w jej strukturze spojrzenia na współczesny stan, kondycję i kierunki polityki społecznej. Pożądany ustrój społeczno-gospodarczy dla Polski – jak wiadomo – określony został w art. 20 Konstytucji z 1997 roku³, zaś dla UE w Traktacie Lizbońskim z roku 2007, doprecyzowującym współczesne ramy i zasady funkcjonowania Jednolitego Rynku Wewnętrznego.

Chodzi nam więc tutaj o zdefiniowanie roli fundamentalnych wartości i zasad „pierwotnej” koncepcji Społecznej Gospodarki Rynkowej (SGR). One stanowią bowiem „wyjściowy” punkt odniesienia i „klucz”/kryterium dla stwierdzenia przypadku/ów realnego ich innego porządku i stanu.

Kwestia dotyczy zwłaszcza oceny pozycji i stanu „wolności jednostki ludzkiej” – zarówno w jej wymiarze „wolności *od czegoś*”, jak i – a może zwłaszcza – „wolności *do czegoś*”, potwierdzającej jej „organiczne zespolenie” i przyjęcie „odpowiedzialności *za siebie i za innych*”! I wreszcie pozwalających na zdefiniowanie istoty „rynkowego ładu konkurencyjnego i jego ram”. Zwłaszcza co do zgodności z koncepcją SGR jak i realnych uwarunkowań jego „konstituującego stanowienia” oraz praktyki mechanizmu funkcjonowania. Co ma z kolei istotne znaczenie dla wyznaczenia i ustalenia „ram możliwej do prowadzenia” polityki społeczno-gospodarczej przez Państwo/UE – definiowania jej celów i kierunków, wyboru narzędzi i metod realizacji.

Odniesienie do koncepcji SGR ma istotne znaczenie dla zdefiniowania zakresłych w tytule relacji: „Spółdzielnie socjalne” (Sp.s) – „Ekonomia Społeczna” (ES) – „polityka społeczna”. To w ramach ich „wzajemnej współzależności” poszukujemy możliwie trafnej – wobec współczesnych społecznych problemów – odpowiedzi.

W ujęciu tym, kwestią istotną jest oparcie wskazanych relacji na fundamentalnych aksjologicznych wartościach SGR. Te określają „reguły gry i jej ramy”, wyrażone w zasadach ich stanowienia i regulacji, przestrzegania w skutecznej egzekucji przez

³ Por.: Konstytucja RP z 1997 roku art. 20: *Społeczna gospodarka rynkowa oparta na wolności działalności gospodarczej, własności prywatnej oraz solidarności, dialogu i współpracy partnerów społecznych stanowi podstawę ustroju gospodarczego Rzeczypospolitej Polskiej.*

Instytucję Państwa/Unii Europejskiej. Zasady SGR, jak wiadomo są pogrupowane na: A – zasady konstytuujące i, B – zasady regulujące⁴. One to stanowią warunek sprawnego przebiegu realnego procesu gospodarczego, a ten – z kolei – określa zdolność (instytucji Państwa/UE) do realizacji postawionych celów i zadań uznawanych w koncepcji SGR za społecznie ważne. Z naczelnym celem społecznym i gospodarczym: „*Dobrobytu dla wszystkich*”(L. Erhard)!

Zasady konstytuujące – stanowiąc w ich normatywnym sensie rdzeń społecznej gospodarki rynkowej – mają służyć do wytyczania ram polityki ładu gospodarczego, w tym rynkowego, m.in. poprzez⁵:

- wytworzenie i utrzymywanie elastycznego mechanizmu cenowego, odpowiadającego grze popytu i podaży na rynku;
- stabilizowanie siły nabywczej pieniądza za pomocą stosownej organizacji systemu bankowego, gwarantującego niezależność polityczną;
- swobodę wejścia na rynki, co miało zapewnić ograniczenie systemu cel i prawa patentowego;
- preferencje dla prywatnej własności środków produkcji, jako warunku koniecznego do powstania konkurencji poprzez zapewnienie prawnej ochrony dla rozszerzania jej zakresu, chociaż warunkiem nie nadużywania prywatnej własności kosztem społeczeństwa pozostaje właściwie funkcjonujący system współzawodnictwa na rynku;
- swobodę zawierania umów, pozostającą także w nierozzerwalnym związku z ochroną prawną konkurencji (prawo antykartelowe);
- ponoszenie odpowiedzialności materialnej przez uczestników obrotu gospodarczego, co stanowiło reakcję na nieuzasadnione ograniczenia odpowiedzialności materialnej m.in. w prawie akcyjnym;
- stabilność prowadzonej polityki gospodarczej państwa, sprzyjającej atmosferze zaufania przy podejmowaniu decyzji ekonomicznych (stałość stosowanych parametrów).

Druga grupa zasad regulujących pełni z kolei rolę środków bezpośredniego oddziaływania na bieżącą politykę społeczno-gospodarczą. Jako zasady regulacji wymieniano:

- działania zmierzające do profilaktyki i zapewnienia środków prawnych służących ochronie antymonopolowej wraz z wyodrębnieniem specjalnego stałego urzędu, którego zadaniem jest czuwanie nad przestrzeganiem zasad konkurencji;
- przeciwdziałanie wahaniom koniunktury z zachowaniem metod pośredniego oddziaływania (środkami pieniężno-kredytowymi). Polityka koniunkturalna nie może naruszać funkcjonalności systemu rynkowego.

⁴ Por.: *Spoleczna gospodarka rynkowa. Idee i możliwości praktycznego wykorzystania w Polsce*, E. Mączyńska, P. Pysz (red.), Wyd. PTE, Warszawa 2003.

⁵ Por.: R. Illinicz, *Normatywny sens pojęcia „spoleczna gospodarka rynkowa” w Konstytucji RP*, „Kwartalnik Prawa Publicznego”, nr 4/2007.

To one stanowią także m.in. narzędzia korekty socjalnej⁶, do której zaliczono:

- politykę dochodową, która koryguje mechanizm rynkowy dystrybucji stwarzający nierówności w poziomie i sile nabywczej ludności. Służyć temu mogą zasiłki i subwencje socjalne oraz łagodna progresja podatkowa. Tutaj zaliczyć należy i politykę „500+”;
- politykę majątkową upowszechniającą status „posiadacza” (akcjonariat pracowniczy);
- korekty sytuacji, które doprowadzają do „asymetrii socjalnej” na rynku, gdzie jedynym ich regulatorem jest rachunek ekonomiczny;
- aktywną politykę na rynku pracy polegającą na zapewnieniu ochrony stosunku pracy, wyznaczanie płacy minimalnej, ale i także socjalnie aktywizującego wsparcia np. przy tworzeniu i funkcjonowaniu „Spółdzielni socjalnych” itp.;
- polepszanie „jakości życia” poprzez finansowanie z zasobów publicznych rozwoju infrastruktury transportowej, turystycznej, edukacji oraz służby zdrowia.

Proponowane ujęcie koncepcji SGR, naszym zdaniem, pozwala na odniesienie się – z tej perspektywy – do sfery rozwijającej się dynamicznie w Polsce „Ekonomii Społecznej” i jej podmiotów (tzw. Podmiotów Ekonomii Społecznej – PES). A w ich grupie dokonać oceny pozycji „Spółdzielni socjalnych”. Ich charakteru i problemów związanych z praktyką funkcjonowania, a wynikających często ze specyficznego „pomieszania porządków”, a mianowicie – „tego co w nich społeczne i socjalne, z tym co rynkowe”. To ustalenie może być ważne także dla oceny i określenia warunków funkcjonowania także innych form spółdzielczości w warunkach współczesnej gospodarki Polski/UE.

Wielu autorów postuluje w związku z tym m.in., aby⁷: (1) „politykę społeczną zbliżyć do rynku” i w ten sposób uczynić ją „pochodnie” bardziej (2) „inwestycyjną”, tj. skuteczniej pokrywającą obserwowany coraz bardziej deficyt usług, zwłaszcza socjalnych, by w ten sposób na nowo zdefiniować (3) istotę, miejsce i funkcje „Ekonomii Społecznej” w gospodarce. Ale i także wyznaczyć ramy (4) „Społecznie Odpowiedzialnego Biznesu” (SOB) – w znanej formule Corporate Social Responsibility (CSR) w perspektywie wielosektorowej PS, pozwalającej wreszcie traktować (5) „przedsiębiorczość społeczną” jako tą część gospodarki/biznesu, która stwarza możliwości rozwiązania współczesnych (6) dylematów i niejasnych kierunków i perspektyw społeczno-gospodarczego rozwoju.

⁶ *Ibidem.*

⁷ Por.: M. Grewiński, *Polityka społeczna – ekonomia społeczna – biznes. Wzajemne relacje.* Uniwersytet Ekonomiczny, Katowice 19.06.2017r. – wykład na Konferencji pt. „Narzędzia i instrumenty budowania wizerunku podmiotów ekonomii społecznej w przestrzeni publicznej”.

1. W poszukiwaniu punktów „stycznych” na linii wzajemnych relacji: „polityka społeczna” – „Społeczna Gospodarka Rynkowa”

Ciekawe, że idąc po proponowanej w literaturze ścieżce postulowanego „zbliżenia polityki społecznej do rynku” – jej „urynkowienie” traktowane jest jako⁸:

- a) „wprowadzenie *quasi*-rynków wewnętrznych do sektora usług społecznych”, uwalniając w ten sposób konkurencję pomiędzy podmiotami; traktując „prywatyzację” jako „przesunięcie własności publicznej w prywatne ręce”, gdzie państwo wycofuje się najczęściej też z finansowania usług społecznych; i dalej
- b) sugerowana konieczność pojawienia się formuły „NPM” w sektorze publicznym, by wreszcie
- c) możliwość zastosowania formuły „CSR”, oznaczającą „aktywność społeczną prywatnych firm w duchu współodpowiedzialności za dobrobyt społeczny”; a więc i możliwość oddolnego pojawienia się
- d) „gospodarki społecznej”, rozumianej jako „działalność rynkową przedsiębiorstw społecznych, spółdzielni na rzecz osób wykluczonych społecznie”, a w jej sferze dokonania
- e) „procesu uspołecznienia” – m.in. poprzez zwiększenie roli organizacji pozarządowych (NGO’s).

Jak widać z powyższego kierunku myślenia, na proponowanej ścieżce dochodzenia do „gospodarki społecznej” i jej „urynkowienia” w warunkach Polski, brak wyraźnego odniesienia do formuły koncepcji Społecznej Gospodarki Rynkowej. Mowa o „wprowadzeniu *quasi*-rynków wewnętrznych do sektora usług społecznych”, oznaczać może wręcz sugestią chęci „ręcznego sterowania” mechanizmami rynkowymi. To jedno. Ale może oznaczać także i fakt, iż autor albo „nie widzi koncepcji SGR”, albo po prostu nie dostrzega celowości i możliwości jej praktycznej implementacji w warunkach Polski. I to pomimo tego, iż wciąż obowiązuje konstytucyjny zapis dot. SGR. A jeżeli już pojawia się wyraźne wskazanie na SGR – jako możliwej i potrzebnej (np. w odniesieniu „do zasad i wartości spółdzielczych”) implementacji w praktyce koncepcji⁹ SGR – to dalej jednak widać wyraźnie brak konsekwentnego rozwinięcia tego słusznego zamysłu. I dalej, w poszukiwaniu dla niego „wsparcia teoretycznego”, ale i „usprawiedliwienia” stwierdza się: „Wprawdzie Polska ma długie tradycje funkcjonowania organizacji społecznych, w tym spółdzielni różnego typu, lecz brak ciągłości historycznej powodował, że sfera społecznej gospodarki rynkowej nie była postrzegana jako jednolita grupa czy sektor gospodarki narodowej”¹⁰.

⁸ *Ibidem*.

⁹ Por.: *Ekonomia Społeczna (ES)*, nr 2/2013, gdzie prof. Zofia Chyra-Rolicz, w artykule – *Spółdzielczość jako element społecznej gospodarki rynkowej. Wspieranie inicjatyw założycielskich*, stwierdza że ta [spółdzielczość]: „z założenia [zasad i wartości spółdzielczych] stanowi społeczną gospodarkę rynkową”.

¹⁰ Z. Chyra-Rolicz, *Spółdzielczość – ofiara czy filar systemu socjalistycznego?*, [w:] W. Ważniewski (red.), *Spór o ocenę historii Polski powojennej (1944-1989)*, Wydawnictwo IH WSR-P, Siedlce, s. 187 i dalsze.

Powyższa konstatacja może i oznaczać jednak, że w Polsce koncepcja Społecznej Gospodarki Rynkowej i „ordoliberalizmu” jako jej podstawy teoretycznej – są nierozumiane, a często ignorowane i pomijane. A szkoda! W formule SGR znaleźć można bowiem wiele odpowiedzi na szereg nurtujących „pochodnych” kwestii, w tym obiektywnego „rynkowego posadowienia” gospodarki społecznej, w tym spółdzielczości. A ponadto, znosi inne niepotrzebne dodatkowe pytania: Czy jest to może działanie celowe i świadome? A może tylko jako dowód na taką postawę, która wynika z braku dostatecznej wiedzy na temat koncepcji SGR?

Wydaje się, że chyba jednak raczej mamy do czynienia z pierwszym przypadkiem, gdzie koncepcja SGR i „ordoliberalizmu” są „celowo chowane” lub wręcz utożsamione z neoliberalizmem, co wydaje się być zabiegiem z wielu względów szkodliwym¹¹. Pokazuje bowiem na swoisty przypadek chęci możliwie celowego „pomieszania porządków”¹². Tj. wprowadzenia konstrukcji czegoś co określamy – za opinią W. Gombrowicza – w odniesieniu do Polski, jako miarą stanu kraju pomiędzy Zachodem i Wschodem, nie przejmującym w pełni rozwiązań instytucjonalnych zarówno z jednego jak i drugiego kierunku.

Widać to szczególnie wtedy, gdy proponowane jest wprowadzenie „nowego paradygmatu” inwestycyjnej PS dla Polski jako polityki odpowiedzialnej – polityki odpowiedzialnego państwa, które sięga po doświadczenia z Zachodu! Ale i rodzą pytania: – czy polska polityka społeczno-gospodarcza stoi nadal głównie pod wpływem idei neoliberalnych (?); – czy też może zaznacza się już wpływ idei SGR oraz ordoliberalizmu, względnie skandynawskiej szkoły myślenia o państwie i gospodarce (?). Mimo, że pozostają to pytania nadal otwarte, to w poszukiwaniu na nie odpowiedzi, skłaniają do stwierdzenia, o coraz bardziej zaznaczającym się wpływie idei SGR i ordoliberalizmu, jako koncepcji ekonomii nowego pragmatyzmu¹³.

Obserwuje to także wówczas, gdy w ramach analizy zachodnich doświadczeń i koncepcji, wyróżniane są zróżnicowane role państwa w kilku następujących po sobie okresach¹⁴:

1. Lat 40-70 XX wieku – gdzie: obowiązywało klasyczne państwo opiekuńcze z rozbudowanymi pasywnymi instrumentami i męskim żywicielem rodziny; a Keynes’izm pozwalał na rozbudowane wydatki publiczne; a najważniejszym celem PS było „tu i teraz”; a więc obowiązującą regułą: wysoka redystrybucja środków przez państwo;
2. Lat 70-90 XX wieku – gdzie: „królował” neoliberalizm z właściwymi dla niego – rygiorem budżetowym, ograniczeniami płac, konkurencyjnością firm,

¹¹ Na brak rozróżnienia między liberalizmem, neoliberalizmem i ordoliberalizmem – szkodliwymi tego następstwami, zwraca uwagę wielu ekonomistów; por.: E. Mączyńska, P. Pysz, *Liberalizm - neoliberalizm - ordoliberalizm*, „Ekonomista”, 2014, nr 2, s. 221-248.

¹² Por.: „Pomieszanie porządków”(?) – współczesne problemy ładu społeczno-gospodarczego z perspektywy koncepcji Społecznej Gospodarki Rynkowej i ordoliberalizmu, monografia, red. nauk. B. Bieńkowska, M. Dzień, L. Hejny, Wyd. Naukowe ATH w Bielsku-Białej, 2017.

¹³ Jak ocenia G.W. Kołodko: koncepcja przystająca do idei ordoliberalizmu – por.: G.W. Kołodko, *Dokąd zmierza świat. Ekonomia polityczna przyszłości*, Wyd. Prószyński i S-ka, Warszawa 2013.

¹⁴ Por.: M. Grewiński, *Polityka społeczna...*

cięciami socjalnymi; a PS traktowano jako koszt i, stąd pojawiającą się regułą ograniczania roli państwa na rzecz rynku, a każdą pracę traktowano przed zasiłkiem socjalnym;

3. Lat 90 i wieku XXI – jako początku inwestycyjnej PS, tj. z aktywną PS, wysokimi jakościowo miejscami pracy, dwojgiem żywicieli rodziny, pozytywną rolą państwa, godzeniem wydajności ze sprawiedliwością społeczną, większą inkluzją, inwestycjami w edukację dzieci i długoterminowe efekty działań.

Nasze przypuszczenia o „coraz bardziej zaznaczającym się wpływie w Polsce idei SGR”, potwierdza podjęta próba dookreślenia inwestycyjnej PS jako zadanie państwa i jednostek samorządu terytorialnego (JST), gdzie¹⁵: polityka społeczna postrzegana jest w „nowym paradygmacie” jako czynnik produktywny, niezbędny dla rozwoju gospodarczego i wzrostu zatrudnienia; a to stanowić za dowód zasadniczego odejścia od neoliberalnego postrzegania polityki społecznej jako kosztu i przeszkody dla wzrostu gospodarczego i wzrostu zatrudnienia; z ukazaniem jednoczesnym możliwych wariantów rozwinięcia perspektywy inwestycji społecznych, jako leżącej u podstaw Strategii Lizbońskiej, a teraz Strategii Europa 2020.

2. Oczekiwane zmiany funkcji instytucji państwa – kwestie formowania się uwarunkowań dla sfery tzw. „Ekonomii Społecznej” jako podstawy prowadzenia polityki społecznej

Przywołując możliwe warianty rozwinięcia perspektywy inwestycji społecznych w ogóle, a w przypadku Polski w szczególności, pokazuje się także możliwe kierunki praktycznej implementacji koncepcji SGR i zmiany funkcji państwa. A więc tego, co istotne dla uformowania tzw. „Ekonomii Społecznej” jako nauki, filozofii, paradygmatu i doktryny.

Według wszelkich badań nie można było (i nadal nie można) skutecznie operować w praktyce pojęciem „Ekonomii Społecznej”, jako kompletnie nieobecnym w świadomości przedstawicieli nauk humanistyczno-społecznych, szczególnie ekonomistów. Zwłaszcza jeśli zderzymy ją z ekonomią jako ze swej natury nauki społecznej. Należy to zmieniać!

Jest to szczególnie interesujące zagadnienie, gdyż ukazuje na możliwe wariantowe kierunki reorganizacji „welfare state”¹⁶, jego przejścia od funkcji „tradycyjnego państwa opiekuńczego”, z ideami polityki społecznej – dosłownie „socjalnej”, tj. wg W. Bismarcka. W stronę – funkcji „nowego państwa opiekuńczego”, z przesunięciem jej akcentów w rozumieniu koncepcji SGR, tj. polityki „społecznej” wg L. Erharda.

Problem dotyczy więc szeregu istotnych kwestii uwarunkowań i skutków formowania się sfery tzw. „Ekonomii Społecznej” – jako podstawy prowadzenia „Polityki Społecznej” (PS) w Polsce/UE.

¹⁵ *Ibidem*, m.in. odsyłając do autorów tego podejścia – Morel’a, Palier’a, Palme’a – pierwotnie zaprezentowanego w ich pracy: *Towards a Social Investment Welfare State? Ideas, Policies and Challenges*, Edited by N. Morel, B. Palier and J. Palmer;

¹⁶ Por.: M. Grewiński, *Wielosektorowa polityka społeczna – o przeobrażeniach państwa opiekuńczego*, Wyd. Społecznie Odpowiedzialna Uczelnia, 2009.

Jedną z ważniejszych takich kwestii jest sprawa (1) „ponoszenia ryzyka”, gdzie w pierwszym ujęciu (tradycyjnego podejścia do funkcji państwa) wskazuje się „na przenoszenie ryzyka z jednostki na państwo (welfare state)”, a drugim (nowym podejściu) – „ryzyko przeniesione zostaje z jednostki na społeczeństwo (welfare society)”. Kolejną (2) – jest kwestia tzw. „asekuracji ryzyk społecznych” przejmowane i ponoszone przez państwo. Innym przypadkiem jest sprawa (3) „charakteru państwa” – jako „państwa praw socjalnych” w tradycyjnym ujęciu, w odróżnieniu przejścia do „państwa praw i obowiązków socjalnych”, a więc uchwycenia możliwego do przyjęcia i zachowania stanu równowagi/symetrii praw i obowiązków państwa i obywatela.

Różnice w podejściu do inwestycyjnej PS pokazują także możliwe uwarunkowania i skutki formowania „Ekonomii Społecznej” w danym kraju.

I tak przywoływane tutaj mogą być¹⁷ z jednej strony (wg A. Giddens’a), takie z nich, co do stwierdzenia/lub nie – których: (1) Hojne świadczenia są przeciw skuteczne i zwiększają chęć nadużywania; (2) Więcej obowiązków obywatelskich a mniej praw; (3) Nierówności są niezbędnym składnikiem gospodarki rynkowej; (4) Celem PS jest rozwój i zmiana społeczna.

Z drugiej – wg G.E. Andersen’a – tj. na zasadzie przeciwstawnego odniesienia: ad. (1) Hojne świadczenia pozwalają zapobiegać ubóstwu; ad. (2) Więcej praw socjalnych obywateli; ad. (3) Egalitaryzm to główny cel PS; ad. (4) Celem PS jest rozwój i bezpieczeństwo socjalne.

Jako argumenty przemawiające za „inwestycyjną Polityką Społeczną jako nowym paradygmatem” w formowaniu „Ekonomii Społecznej” podaje się najczęściej:

1. Globalny kryzys ekonomiczny w 2008 r. i podważenie neoliberalizmu jako nieskutecznej koncepcji;
2. Strategie europejskie od 1997 roku i rola UE w upowszechnianiu idei inwestycyjnej PS;
3. Rozwój i dyskurs związany z aktywną PS;
4. Wyprzedzające i prewencyjne podejście do PS;
5. Nowe strategie inwestycyjne w niektórych krajach UE;
6. Inwestycje są także dla klasy średniej; nie tylko dla ubogich;
7. Konieczność międzygeneracyjnego transferu dobrobytu społecznego.

Gdyby spojrzeć na te argumenty poprzez ich „wzajemne współzależności”, to pokazują one wyraźnie zbieżność z treścią koncepcji SGR!

W tym też kontekście, można i należy wręcz zapytać: Co oznacza „inwestycyjna polityka społeczna”? Czy oznacza podjęcie próby definiowania, co do przyszłości myślenia o „Ekonomii Społecznej” jako bazy dla polityki społecznej? A więc myślenia zbieżnego z koncepcją SGR w jej kategoriach społeczno-ekonomicznych, w którym: (a) PS nie jest traktowana jako koszt/wydatek, ale jako inwestycja; (b) rozwinięte usługi społeczne są mechanizmem obrotu PS; (c) występuje alternatywne mierzenie i wskaźniki oceny inwestycji społecznych (np. kalkulator kosztów

¹⁷ Por.: [za:] M. Grewiński, *Polityka społeczna...*

alternatywnych, kosztów zaniechania); (d) dominuje poszukiwanie innowacji społecznych; (e) pojawia się wielosektorowa PS z dominującą rolą państwa; (f) pojawia się „socjalny budżet zadaniowy”, określający wydatki i wpływy; (g) występują inwestycje w edukację ustawiczną i aktywizację (usługi) sfery „ludzi senioralnych”.

Problem formowania sfery „Ekonomii Społecznej” wiąże się z kwestią różnorodności systemów PS. A te są uwarunkowane także podmiotowo, przykładowo w zakresie: (1) Systemu polityki rynku pracy (Agencje PRP, workfare, flexicurity, itp.); (2) Systemu pomocy i integracji społecznej (np. w sekwencji: aktywna integracja + usługi + praca socjalna); (3) Systemu np. PFRON (w sekwencji: rehabilitacja zdrowotna + społeczno-zawodowa); (4) Innych Systemów form i wsparcia, wynikających z istoty „Ekonomii Społecznej” (integracja i zatrudnienie socjalne oraz wspierane).

3. System pomocy i integracji społecznej: „Ekonomia Społeczna” a Społeczna Gospodarka Rynkowa

„Ekonomia Społeczna” buduje przestrzeń polityki społecznej państwa, m.in. dla funkcjonowania jej podmiotów – Podmiotów Ekonomii Społecznej (PES), działających w formule:

- centrum integracji społecznej (CIS); – zakładu aktywności zawodowej (ZAZ); – spółdzielni socjalnej; – spółdzielni inwalidów i niewidomych; – spółki prawa handlowego (spółka non-profit), – fundacji; – stowarzyszenia; – innego podmiotu, który spełnia definicję organizacji pozarządowej w rozumieniu przepisów o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. A także: – osoby prawnej i jednostki organizacyjnej działającej na podstawie przepisów o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w RP, o stosunku Państwa do innych kościołów i związków wyznaniowych oraz o gwarancjach wolności sumienia i wyznania; – innej spółdzielni o charakterze konsumentkim i wzajemnościowym (w tym spółdzielni pracy), z istotnym zastrzeżeniem:
- o ile prowadzą trwałą i efektywną działalność społeczną, jak również działalność ekonomiczną rozumianą jako zarejestrowana działalność gospodarcza, działalność pożytku publicznego lub inną działalność o charakterze ekonomicznym.

W Polsce PES do niedawna w przestrzeni publicznej, a zwłaszcza gospodarczej – niemal w ogóle nie istniały. Podobnie zresztą jak i sama sfera „Ekonomii Społecznej”. Sytuacja zaczęła się zmieniać, gdy zauważono, że ich przestrzeń działalności nie może zostać „oderwana od reszty gospodarki” i sztucznie zawężona do „gospodarki społecznej”, bez sfery rynku. Dzisiaj PES pojawiają się w gospodarce i jej społeczno-rynkowych mechanizmach, rozpatrywanych w ekonomii także z perspektywy koncepcji SGR.

„Spółdzielnie socjalne”¹⁸ (Sp. s) są doskonale dopasowane, wręcz „rzec można tożsame”, do działań ze sfery ekonomii, gdyż niejako z definicji i funkcji **łączą w sobie to co społeczne z rynkową aktywnością gospodarczą**. Wyrazem tego typu połączenia jest specyficzny dla nich „Znak Firmowy” – tzw. „**Zakup prospołeczny**” z charakterystycznym logo:

Znak¹⁹ dać może im zarówno przewagę ale i tworzyć jednocześnie swoiste dodatkowe wyzwanie w przestrzeni publicznej. A może także poprzez „socjalne obciążenie” – balast na drodze samodzielnego rozwoju? Jego cechą jest bowiem obserwowane w ramach Sp.s zjawisko „pomieszania porządków” – właśnie tego co „nadmiernie” społeczne, z tym co „nie do końca” rynkowe²⁰.

Jednakże jakże często w praktyce „Spółdzielnie socjalne” są stygmatyzowane już przez samą nazwę i uznawane za coś społecznie wstydlivego. Przyłgnęło do nich wiele stereotypów, bardziej mentalnych i, wynikających z subiektywnego postrzegania i niskiej świadomości, a także braku kultury prawnej i ekonomicznej. Stąd też i potrzeba budowania ich wizerunku jako „przedsiębiorstwa społecznego”, tj. podmiotu o reputacji, wykazującej jego zdolność do generowania wartości uznanych za cenne, zwłaszcza w perspektywie koncepcji SGR.

Nastawione przede wszystkim na realizację celów społecznych PES, w tym i „Spółdzielnie socjalne” często nie przykładają należytej wagi do planowania i działania marketingowego, które zapewnia efektywne funkcjonowanie na rynku, generujące dochody własne. To skuteczna i zyskowna działalność gospodarcza

¹⁸ Por.: B. Bieńkowska, *Przedsiębiorczość społeczna w Polsce - próba oceny działalności spółdzielni socjalnych*, [w:] „*Pomieszanie porządków*”(?) – *współczesne problemy ładu społeczno-gospodarczego z perspektywy koncepcji Społecznej Gospodarki Rynkowej i ordoliberalizmu*, monografia, red. nauk. B. Bieńkowska, M. Dzień, L. Hejny, Wyd. Naukowe ATH w Bielsku-Białej, 2017.

¹⁹ Znak Promocyjny Ekonomii Społecznej opracowany i zarejestrowany przez Fundację im. Królowej Polski św. Jadwigi: - ma na celu promować społecznie odpowiedzialne zakupy wysokiej jakości produktów i usług PES; - posiadanie znaku wyróżnia wybrane jednostki spośród PES działających na danym terenie, wspomaga działania prowadzone w zakresie marketingu i public relations. Uwaga: 14 czerwca 2016 r. ROPS w Katowicach podpisał z Fundacją im. Królowej Polski św. Jadwigi umowę licencyjną, która daje możliwość certyfikowania podmiotów ekonomii społecznej w województwie śląskim i uprawnia do nadawania im Znak Promocyjnego Ekonomii Społecznej „Zakup Prospołeczny”. Zasady przyznawania Znak Ekonomii Społecznej „Zakup prospołeczny” wraz z załącznikami są umieszczone na: <http://es.rops-katowice.pl/zakup-prospołeczny-teraz-rowniez-w-województwie-slaskim/>; współautor artykułu - L. Hejny jest Członkiem Śląskiej Kapituły Certyfikującej.

²⁰ Por.: L. Hejny, M. Sanetra, „*Spółdzielnie socjalne*” – *bardziej społeczne niż rynkowe: przykład „pomieszania porządków” i problem certyfikacji*, [w:] „*Pomieszanie porządków*”(?) – *współczesne problemy ładu społeczno-gospodarczego z perspektywy koncepcji Społecznej Gospodarki Rynkowej i ordoliberalizmu*, monografia, red. nauk. B. Bieńkowska, M. Dzień, L. Hejny, Wyd. Naukowe ATH w Bielsku-Białej, 2017.

umożliwia bowiem realizację społecznych idei i celów. I nawet jeśli na początkowym etapie ich „cyklu życia” przeważają cechy i wartości w formie bardziej „społeczno-socjalnego wsparcia”, to dla pełnej samodzielności i wzmocnienia ich społecznej odpowiedzialności Spółdzielnie socjalne muszą włączyć elementy systemu rynku, zorientowanego na kryterium zysku. Jeśli już podmioty te dostrzegają wartość marketingu, to często sprowadza się on do okazjonalnie stosowanych narzędzi promocyjnych, potwierdzających ich rynkową obecność. Sam wizerunek firm społecznych jest bowiem immanentnie nastawiony na pokazywanie właśnie swego społecznego wymiaru funkcjonowania przedsiębiorstwa, nie zaś na eksponowanie profesjonalizmu czy jakości rynkowej oferty.

Biorąc właśnie pod uwagę fakt, że PES nie potrafiły wystarczająco wyraźnie i skutecznie zaznaczyć swojego miejsca w przestrzeni zróżnicowanych form wyrazu i komunikacji z otoczeniem rynkowym – zrodziło to potrzebę dalszej pogłębionej analiz ich problemów²¹.

Bibliografia

- Bieńkowska B., *Przedsiębiorczość społeczna w Polsce - próba oceny działalności spółdzielni socjalnych*, [w:] „*Pomieszczenie porządków*” (?) – współczesne problemy ładu społeczno-gospodarczego z perspektywy koncepcji Społecznej Gospodarki Rynkowej i ordoliberalizmu, monografia, Bieńkowska B., Dzień M., Hejny L. (red.), Wyd. Naukowe ATH w Bielsku-Białej, 2017.
- Chyra-Rolicz Z., *Spółdzielczość – ofiara czy filar systemu socjalistycznego?*, [w:] *Spór o ocenę historii Polski powojennej (1944-1989)*, Ważniewski W. (red.), Wydawnictwo IH WSR-P, Siedlce.
- Grewiński M., *Wielosektorowa polityka społeczna – o przeobrażeniach państwa opiekuńczego*, Wyd. Społecznie Odpowiedzialna Uczelnia, 2009.
- Hejny L., Sanetra M., „*Spółdzielnie socjalne*” – bardziej społeczne niż rynkowe: przykład „*pomieszczenia porządków*” i problem certyfikacji, [w:] „*Pomieszczenie porządków*” (?) – współczesne problemy ładu społeczno-gospodarczego z perspektywy koncepcji Społecznej Gospodarki Rynkowej i ordoliberalizmu, monografia, Bieńkowska B., Dzień M., Hejny L. (red.), Wyd. Naukowe ATH w Bielsku-Białej, 2017.
- Illinicz R., *Normatywny sens pojęcia „społeczna gospodarka rynkowa” w Konstytucji RP*, „*Kwartalnik Prawa Publicznego*”, nr 4/2007.
- Kołodko G.W., *Dokąd zmierza świat. Ekonomia polityczna przyszłości*, Wyd. Prószyński i S-ka, Warszawa 2013.
- Mączyńska E., Pysz P., *Liberalizm - neoliberalizm - ordoliberalizm*, „*Ekonomista*”, 2014, nr 2.
- „*Pomieszczenie porządków*” (?) – współczesne problemy ładu społeczno-gospodarczego z perspektywy koncepcji Społecznej Gospodarki Rynkowej i ordoliberalizmu, monografia, Bieńkowska B., Dzień M., Hejny L. (red.), Wyd. Naukowe ATH w Bielsku-Białej, 2017.

²¹ Por.: M. Sanetra, *Spółdzielnia socjalna – nowatorska forma zatrudnienia, odpowiedzialnego myślenia i działania. Przykłady „dobrych praktyk” w ramach „Ekonomii Społecznej – wymiar edukacyjny*, [w:] *Społeczna Odpowiedzialność Biznesu a Społeczna Gospodarka Rynkowa – ustrojowy i etyczny wymiar relacji*, monografia pod red. nauk. M. Dzień, L. Hejny, J. Winiarski, Wyd. ATH Bielsko-Biała, 2014.

Sanetra M., *Spółdzielnia socjalna – nowatorska forma zatrudnienia, odpowiedzialnego myślenia i działania. Przykłady „dobrych praktyk” w ramach „Ekonomii Społecznej – wymiar edukacyjny*, [w:] *Społeczna Odpowiedzialność Biznesu a Społeczna Gospodarka Rynkowa – ustrojowy i etyczny wymiar relacji*, monografia pod red. nauk. M. Dzienia, L. Hejny, J. Winiarski, Wyd. ATH Bielsko-Biała, 2014.

Społeczna gospodarka rynkowa. Idee i możliwości praktycznego wykorzystania w Polsce, Mączyńska E., Pysz P. (red.), Wyd. PTE, Warszawa 2003.

Abstract

Concepts of „social cooperative” – „social economics” – „social policy” and social market economy: challenges and relationships

The main subject of the article is the analysis of the key relationships between such concepts as social cooperative and social economics from the perspective of social market economy and ordoliberalism. The authors discuss the conditions and the possibility of social market economy implementation into Polish economy with the strong emphasis on constitutional provisions. The meaning of economic order for the efficient functioning of market economy and the State was strongly underlined. And against this background they concentrate also on the one of the most important entities of social economics – social cooperative.

Keywords: social cooperative, social economics, social policy, social market economy, freedom and responsibility, competition, economy rules, economic order, socio-economic policy